

Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ПРОБЛЕМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ
збірник наукових праць
(за матеріалами науково-практичної конференції)

Одеса
2023

УДК:376
П781

ДРУКУЄТЬСЯ ЗА РІШЕННЯМ
Вченої Ради
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського
(протокол №4 від 26.10.2023 р.)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Ганчар І. Л. – доктор педагогічних наук, професор кафедри фізичного виховання і спорту Національного університету «Одеська морська академія».

Кисличенко В. А. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцента кафедри спеціальної освіти Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор – професор **Форостян О. І.**

Відповідальний редактор – професор **Соколова Г. Б.**

Технічний редактор – викладач **Маматова З. Р.**

Члени редколегії:

Лещій Н. П. – професор, доктор педагогічних наук, професор кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Арнаутова Л. В. – доцент, кандидат медичних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Притиковська С. Д. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського», завідувачка СНДЗ №193 компенсуючого типу м. Одеси

Галущенко В. І. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Григор'єва Л. В. – директор, вчитель-методист, спеціаліст вищої категорії Одеської спеціальної школи №75 I-II ступенів Одеської міської ради Одеської області.

Проблеми реабілітації: Збірник наукових праць (за матеріалами науково-практичної конференції) / редкол. О. І. Форостян та ін. – Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2023. 295 с.

УДК:376

ББК:74.00

© ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2023

дошок з картинками. Поведінкові терапевти також можуть працювати з індивідом, щоб зменшити небажану поведінку, яка може заважати розвитку комунікативних навичок. Деякі діти добре реагують на програми модифікації поведінки, такі як аналіз прикладної поведінки; інші реагують краще на внутрішню терапію, яка використовує реальні ситуації як основу тренувань. Інші підходи, такі як музична терапія та сенсорна інтеграційна терапія, яка прагне покращити здатність дитини реагувати на інформацію з органів почуттів, допомогла деяким дітям з РАС, хоча досліджень щодо успіху цих підходів в бракує. Використання соціальних історій часто застосовується як інструмент, який допомагає дітям вивчати соціальні навички. Ліки можуть покращити індивідуальну увагу або зменшити небажану поведінку. Також використовуються мінеральні та вітамінні добавки, спеціальні дієти та психотерапія.

Висновки та перспективи. Таким чином, існування великої кількості діагностичних та корекційних програм, обумовлене актуальністю проблеми РАС та поширенням її досліджень, відкриває перспективу підібрати в кожному конкретному випадку найбільш ефективні інструменти для допомоги людям з РАС у становленні повноцінними членами суспільства.

Список використаних джерел:

1. Мойсеєнко І. М. Діти з розладами аутичного спектра: сенсомоторний дизонтогенез. *Ключові питання наукових досліджень у сфері педагогіки та психології у XXI ст.* : зб. тез наук. робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 25-26 січня 2019 року. ч.1.). Львів, 2019. С. 116–118.
2. Островська К. О. Засади комплексної психолого-педагогічної допомоги дітям з аутизмом : монографія. Львів: Тріада плюс, 2012. 520 с.
3. Породько М. І. Корекція психомоторного розвитку дітей з розладами аутистичного спектру засобами фізичного виховання : автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.03 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2021. 20 с.
4. Романчук О. Розлади спектру аутизму в запитаннях та відповідях. Львів : Колесо, 2009. 168 с.

Соколова Г. Б., Шоляк А. В.

СУЧАСНІ СТРАТЕГІЇ ВПЛИВУ НА ПРОБЛЕМНУ ПОВЕДІНКУ: ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ У НАВЧАННІ ТА ЦІНІСНИЙ ПІДХІД

Постановка проблеми. Ментальні порушення чи інвалідність не мають супроводжуватись соціальною ізоляцією та втратою соціальних зв'язків як для дитини, так і для членів її родини.

В той же час, наявність у дитини проблемної поведінки часто призводить до замкнутості родини, зниження соціальної активності та суттєвого погіршення якості життя.

Але, позбутись проблемної поведінки та навчити дитину бути толерантною до соціального середовища можна за допомогою сучасних поведінкових підходів [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одним з найдієвіших та найефективніших методів подолання проблемної поведінки є метод доктора наук Грегорі Хенлі. Поведінковий аналітик, науковець, доктор Хенлі та його команда обробили велику кількість попередніх досліджень, методів розвитку поведінкового аналізу, обгорнули все це в таку гарну оболонку і виробили з цього таку наймовірну стратегію, яка орієнтована на цінності в першу чергу ніж на протоколи і процедури, на повагу і гідність.

Підхід, який пропонує доктор Хенлі ґрунтується на травмоорієнтовному підході, гнучності та максимальній індивідуалізації втручання. Поведінка дитини не виникає із нічого. Якщо поведінка є тяжкою, то вона стає такою в наслідок певних пережитих травм. А саме, коли дитину не чули в критичний момент, коли ігнорували та не так швидко відреагували на проблему дитини, коли дитина очікувала підтримку, але не отримала тощо. І в майбутньому дитина намагається уникати цих травм, подій через прояв проблемної поведінки [5].

Метод Хенлі це практичний функціональний аналіз поведінки (ПФА) та тренінг з опорою на навички (ТОН), був розроблений в 2019 році. Доктор Хенлі за допомогою свого метода вчить дітей с РАС навичкам функціонального спілкування, толерантності та іншим ефективним формам поведінки в складних ситуаціях, які в минулому викликали у нього проблемні реакції.

Мета статті – аналіз сучасної науково-методичної літератури з досліджуваної проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасному підході є певні концептуальні засади: цінності важливіші правил та протоколів, безпечність процедур як для клієнтів, так і для спеціаліста, повага та захист гідності клієнта, комунікація та взаєморозуміння всіх учасників (дитина, педагог, батьки, вихователі), телегенічність.

Сучасний підхід в АВА (ПФА та ТОН) Хенлі спрямований на:

- Інформування дитини, що її помічають і чують і без проявів тяжкої проблемної поведінки.
- Формування у дорослих умінь визначати і створювати щасливий, задоволений, зацікавлений та спокійний стан дитинісе
- Навчання дитини навичкам комунікації та базовим функціональним навичкам: толерантності до відмови, спокійному припиненню мотиваційної діяльності та «розставанню» з бажаними предметами, очікуванню, співпраці з дорослими в різних ситуаціях та збільшення часу співпраці та кількості виконаних завдань.
- Навчання дитини толерувати неочікувані зміни та користуватись прийнятними формами поведінки (замість проблемної) в різних контекстах [5].

Реалізувати тренінг з опорою на навички може терапевт (з супроводом поведінкового аналітика). Він реалізує з дитиною всі основні етапи втручання. По завершенні роботи з терапевтом починається реалізація втручання в інших контекстах (з батьками вдома, у дитячому в садочку, школі чи громадських місцях).

З чого починається робота? По-перше встановлюємо контакт, налагоджуємо комунікацію та довірчі стосунки з батьками. Пояснюємо в чому суть підходу та як виглядає втручання. Проводимо інтерв'ю з батьками та дізнаємося все про дитину і її проблемну поведінку. Визначаємо Що виникає, Де та Коли. Як можна уникнути появи проблемної поведінки, як виглядає тяжка її форма та менш інтенсивні прояви (передвісники). Плануємо аналіз та тренінг.

З результатів інтерв'ю з батьками визначаємо контекст, в якому ймовірність виникнення проблемної поведінки зводиться до нуля. Для цього потрібно навчитись робити дитину задоволеною, розслабленою і зацікавленою (ЗРЗ). Це найважливіше в нашій роботі! Знаходимо і даємо дитині всі предмети і іграшки, які їй цікаві. Під час взаємодії з дитиною в умові ЗРЗ не даємо жодної інструкції, вимоги, запитання, та попереджаємо про будь-які свої дії. Взаємодіємо з дитиною так, як їй подобається (активно гратися чи триматись на відстані, говорити і співати чи мовчати і все показувати жестами). Проявляємо уважність до дитини і готові змінити все, якщо в цьому буде для неї потреба.

З результатів інтерв'ю визначаємо умови та події, що призводять до виникнення проблемної поведінки та плануємо їхнє відтворення таким чином, щоб вони починались з мінімальних проявів та не призводили до тяжкої проблемної поведінки. Найголовніша задача під час процедури – безпечність. Забезпечуємо безпеку за рахунок попередження дитини про нарощування умов з вимогами. Підтримуємо гідність дитини і повагу до неї через правило «відкритих дверей». Навчаємо дитину, що для того, щоб тебе почули, не потрібно проявляти тяжку та тривалу поведінку.

Коли контролюємо поведінку, ми переходимо до тренінгу:

- Формуємо просту функціонально-комунікативну реакцію. Реакція має бути : простою (для відтворення дитиною): словами («як я», «по моему», «мої правила»), жестом (торкнутися грудей, підняти руку вгору); універсальною, яка буде прийнятною і зрозумілою в будь-якому контексті; новою (дитину не навчали раніше такому проханню); до реакції можна застосувати підказку

- Поступово ускладнюємо реакцію. Може бути один з варіантів: привернення уваги, ускладнення фрази (збільшення кількості слів), очікування контакту очима тощо.

- Навчаємо спокійно реагувати на відмову та проявляти «реакцію толерантності». Реакція толерантності має бути простою для виконання: словами («ок», «згоден», «добре»); жестом («ок», «дай п'ять»). Навчаємо чекати відповіді дорослого на реакцію толерантності (поступово збільшуємо час затримки).

- Навчаємо дитину на прохання дорослого переривати мотиваційну діяльність, відкладати або віддавати мотиваційні предмети, та згодом переходити у місце пред'явлення інструкцій. В разі, якщо предмети є власністю дитини – можна не забирати їх, а просити відкласти («покласти в сейф»).

- Вимоги до поведінки дитини будуть залежати від контексту, в якому плануються пред'являтися інструкції чи завдання. Наприклад, якщо дитина має виконувати побутові рутини, то потрібно прослідувати в певне місце (на кухню чи вану кімнату) та спостерігати, як дорослий готує матеріали. Якщо дитина переходить до навчальної діяльності, то потрібно сісти за стіл, покласти спокійно руки та дивитись на дорослого.

- Навчаємо дитину співпрацювати з дорослим у різних видах діяльності в межах певного контексту та поступово збільшуємо кількість інструкцій та тривалість виконання завдань.

- Навчаємо дитину бути толерантним до різних ускладнень, несподіванок чи викликів. Наприклад: корекція і виправлення помилок, прохання виконати завдання повторно, зміна виду діяльності без попереднього попередження та узгодження з дитиною, зміна матеріалів, алгоритму виконання завдання чи рутини, переривання діяльності чи її припинення до повного завершення.

В подальшому відбувається робота над умінням дитини користуватись набутими навичками в різних контекстах (у школі, громадських місцях, з бабусею тощо).

Відтворені умови тренінгу стають максимально натуральними (прибирається попередження про надання вимог, всі предмети і діяльності із ЗРЗ вже не виставлені на огляд дитині, але доступні за проханням).

Комунікативні реакції із універсальних перетворюються на відповідні контексту.

Висновки та перспективи. Метод Хенлі проти примусу. Він за уважне слухання, розуміння. Дбайливий напрямок та навчання. Він не «корегує» і не «модифікує» проблемну поведінку задля зручності оточуючих, не блокує його реакції, а прагне зрозуміти, прийняти та навчити більш продуктивній взаємодії з оточуючими. Він допомагає розвинути довірчі відносини між дитиною та оточуючими, вчить її бути ефективним, незважаючи на двозначність, непередбачуваність та розчарування повсякденного життя. Перспективи нашого дослідження ми вбачаємо у розробці та впровадженні корекційної методики із використання елементів метода Хенлі.

Список використаних джерел:

1. Кононко О. Л. Збережемо простір дитинства : Дошк. Виховання, 2004. №1. С. 5-7.
2. Лавриченко Н. М. Педагогіка соціалізації: європейські абрисы. К.: Віра Інсайт, 2000.
3. Обухівська А. Г. Психологу про дітей з особливими потребами у загальноосвітній школі / А. Г. Обухівська, Т. Д. Ілляшенко, Т. В. Жук. К.: Редакція загальнопед.газет, 2012. 128 с. (Бібліотека «Шкільного світу»)

4. Суковський Є. Гіперактивний розлад з дефіцитом уваги у дітей : poradnik dla батьків: питання та відповіді про причини, наслідки, методи допомоги. Львів : Левада, 2018. 135 с.
5. Функциональный анализ по Хенли (HISCA). <https://autism-aba.blogspot.com>

Форостян О. І., Баблінюк О. В.

ЛОГОПЕДИЧНА РОБОТА З ДІТЬМИ 4-5 РОКІВ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОВИТКОМ МОВЛЕННЯ

Постановка проблеми. У статті розкриваються особливості логопедичної роботи із дітьми 4-5 років. Подання теоретичні аспекти мовлення нормотипової дитини 4-5 років. Також уявлення ступеня загального недорозвинення мовлення. Розглядається план робочої програми щодо розвитку різних сторін мови дітей 4-5 років із загальним недорозвиненням мови. До 5 років у дитини повинен бути сформований граматичний лад, фонематичний слух, словник за віком, а також зв'язне мовлення-прості речення та короткі оповідання. Але в дітей із порушеннями промови ці сфери порушені, тому необхідна корекція порушених сфер мовлення та розвитку несформованих сфер. Для цього розробляється багато програм. У представленій програмі описані блоки, завдання яких вирішуються на заняттях, що сприяє розвивати дані сфери мови, і без яких було б важко дійти потрібних результатів. Кожен із блоків розкривається в заняттях, у будь-якій із сфер, чи це виконання завдань за столом чи у спільній грі з дітьми та/або педагогом, а також під час виконання творчих завдань.

Нормотипова дитина до 5 років повинна опанувати всю систему рідної мови: говорити складно, повно викладати свої думки, легко будувати розгорнуті складні пропозиції; легко переказувати розповіді та казки. Така дитина повинна правильно вимовляти всі звуки, легко відтворювати складні слова.

Дітям із порушенням мови характерні помилки фонетико-фонематичного та лексико-граматичного ладу. Вони мають обмежений запас слів, порушений фонематичним слухом, порушену складову структуру слова. Вони недостатньо сформована зв'язкова мова [1].

Для таких дітей, поряд із зазначеними мовленнєвими особливостями, характерна і недостатня сформованість процесів, тісно пов'язаних із мовленнєвою діяльністю, а саме:

- порушення уваги та пам'яті;
- порушення дрібної та артикуляційної моторики;
- недостатньо сформовано наочно-образне та словесно-логічне мислення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сукупність прогалин у фонетико-фонематичному та лексико-граматичному ладі мови дитини є серйозною перешкодою для оволодіння ними програмою дитячого садка загального типу, а надалі і програмою загальноосвітньої школи. Таким чином, для дітей із загальним недорозвиненням мови та фонетико-фонематичним